

Μαριλένα Μαρμάνη
Ιστορικός-Αρχαιολόγος, Δρ. ΕΜΠ.

Η ιστορική βιομηχανική κληρονομιά της πόλης του Λαυρίου, αντικατοπτριζόμενη μέσα από τα μνημεία της και όχι μόνο, ως μάθημα τοπικής ιστορίας στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση

ΑΝΑΜΦΙΣΒΗΤΗΤΑ Η ΑΞΙΑ της τοπικής ιστορίας στην εκπαίδευση¹ αποτελεί μια πολύ σημαντική διαπίστωση, η οποία έχει αναλυθεί, προταθεί και υποστηριχτεί, κατά καιρούς σε διάφορα συνέδρια².

1. Πιο συγκεκριμένα και σε ό,τι αφορά στο ρόλο της τοπικής ιστορίας στην Εκπαίδευση θα πρέπει να τονίσουμε πως η Τοπική Ιστορία ως σχολικό αντικείμενο προσφέρει στο μαθητή και στην κοινωνία:

- Κριτήρια για μια υψηλής ποιότητας γνωστική προσέγγιση του παρελθόντος.
- Συστηματική ενίσχυση της τοπικής συλλογικής μνήμης και αισθητικής.
- Κατανόηση των σύγχρονων εξελίξεων στον τοπικό κοινωνικό χώρο.
- Γνώση των διαχρονικών προβλημάτων και των ειδικών χαρακτηριστικών της τοπικής κοινωνίας.
- Προαγωγή της συλλογικής αυτογνωσίας και της αποδοχής της διαφορετικότητας.
- Ευαισθητοποίηση για το περιβάλλον και την ποιότητα ζωής.

Επιπλέον, μέσα από την έρευνα και τη μελέτη της τοπικής ιστορίας, ο μαθητής αποκτά γνώσεις, αναπτύσσει δεξιότητες και διαμορφώνει στάσεις που του επιτρέπουν να:

- Αντιμετωπίζει ερευνητικά το περιβάλλον διατυπώνοντας υποθέσεις εργασίας.
- Κατανοεί τον περιβάλλοντα φυσικό, δομημένο και κοινωνικό χώρο και εντάσσεται δημιουργικά σ' αυτόν.
- Εντοπίζει, επιλέγει, αξιολογεί και αξιοποιεί τις κατάλληλες πηγές πληροφόρησης.
- Παρατηρεί, περιγράφει, συγκρίνει και εξηγεί τους λόγους για τους οποίους τα πράγματα έλαβαν την παρούσα μορφή στο συγκεκριμένο χώρο.
- Ενεργοποιείται δημιουργικά στις προσπάθειες διατήρησης της πολιτισμικής φυσιογνωμίας του τόπου του.
- Σφυρηλατεί τους δεσμούς του με τον τόπο στον οποίο ζει.
- Αναπτύσσει την κριτική σκέψη αναζητώντας θετικά, αλλά και αρνητικά πολιτισμικά στοιχεία.

2. Ενδεικτικά θα μπορούσαμε να αναφέρουμε τη σχετική ημερίδα του Δήμου Κρωπίας και την ομιλία του Δημάρχου Λαυρεωτικής κ. Δ. Λουκά για το συγκεκριμένο θέμα.

Ωστόσο, πιο συγκεκριμένα και σε ό,τι αφορά στην πόλη του Λαυρίου, πιστεύω ότι η θεωρία της αξίας της τοπικής ιστορίας στην εκπαίδευση ανταποκρίνεται πλήρως στην πράξη.

Η ιστορική βιομηχανική κληρονομιά της πόλης του Λαυρίου, αντικατοπτριζόμενη μέσα από τα μνημεία της, αποτελεί χαρακτηριστική περίπτωση εφαρμογής του μαθήματος της τοπικής ιστορίας στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση, ενώ συγκεκριμένες βιομηχανικές εγκαταστάσεις, τεχνικά μνημεία και τεχνικά αντικείμενα, τα οποία παραμένουν αυτούσια στο χώρο θα μπορούσαν να αποτελέσουν εργαστηριακό μάθημα, ακόμα και για τμήματα και σχολές πανεπιστημιακής και πολυτεχνικής εκπαίδευσης.

Γενικότερα με τον όρο «Τοπική Ιστορία» νοείται το ιστορικό εκείνο υλικό που βρίσκεται στην περιοχή που μελετούμε και είναι ήδη γνωστό και οικείο ή μπορεί να γνωσθεί, κυρίως, ως το αποτέλεσμα εργασιών και επιτόπιας έρευνας³. Ωστόσο, δύο είναι οι βασικοί τρόποι μελέτης και καταγραφής της Τοπικής Ιστορίας από την άποψη του περιεχομένου: 1. Η θεματικά ολόπλευρη μελέτη της ιστορίας ενός τόπου. 2. Η σε βάθος ανάλυση ενός συγκεκριμένου θέματος από την ιστορία του τόπου. Στην πρώτη περίπτωση επιδιωκόμενος στόχος είναι η σφαιρικότητα της προσέγγισης, που θα εξασφαλίσει μια όσο το δυνατόν πληρέστερη διαχρονική εικόνα του τόπου και της ζωής των ανθρώπων που έζησαν σε αυτόν. Στη δεύτερη περίπτωση ανασύρεται μια συγκεκριμένη θεματική πυχή από το πλήθος άλλων σχετικών δεδομένων του τόπου και αναλύεται συστηματικά.

Σε ό,τι αφορά στην υλοποίηση δράσεων τοπικής ιστορίας στην εκπαίδευση⁴ και προκειμένου αυτές να υλοποιηθούν, θα πρέπει να υπάρξουν και ανάλογες τροποποιήσεις ή συμπληρώσεις στο Αναλυτικό Πρόγραμμα και στα διδακτικά βιβλία, που θα έχουν μάλλον χαρακτήρα εναύσματος παρά δεσμευτικότητας. Για το Αναλυτικό Πρόγραμμα προτείνεται να υποδεικνύονται σε συγκεκριμένες πρόσφορες διδακτικές ενότητες τέτοιου είδους προεκτάσεις στη συνολική ιστορική γνώση, ως άσκηση στο «ιστορικώς σκέπτεσθαι». Ενώ, ως δημιουργική παρέμβαση στα σχολικά εγχειρίδια προτείνεται η εκπόνηση «πακέτων τοπικής ιστορίας» προς όφελος της ιστορικής παιδείας των μαθητών. Η Τοπική Ιστορία⁵ άλλωστε δεν είναι προβαθμίδα της Ιστορίας, αλλά δυνατότητα προσέγγισής της. Το φάσμα της διδακτικής της διαπερνά ολόκληρη την εκπαίδευση. Στο σχολείο δεν προστίθεται ως

3. Στη γερμανική βιβλιογραφία γίνεται διάκριση ανάμεσα στην ιστορία της «ιδιαιτέρης πατρίδας» και της «τοπικής ιστορίας».

4. Τόσο στην πρωτοβάθμια, όσο και στη δευτεροβάθμια.

5. Η Τοπική Ιστορία ακόμη κι όταν δε μελετά ιστορικά τον τόπο καταγωγής ή και το χώρο ζωής, αλλά ασχολείται με θέματα που δεν εμπíπτουν στην άμεση εποπτεία, θα διατηρεί πάντοτε το χαρακτήρα της εστίασης του ενδιαφέροντος στο ειδικό, στο μερικό, στο άρρηκτα δεμένο με τη ζωή ενός τόπου παρά τις αναγκαίες αναγωγές σε ευρύτερα πλαίσια.

ένα νέο μάθημα με την παραδοσιακή σημασία του όρου. Αντίθετα ενδείκνυται να συνδεθεί ευθύς εξαρχής με εναλλακτικές μεθόδους διδασκαλίας και συγκεκριμένα με τη μέθοδο project. Η μέθοδος project δε συνδέεται, τόσο με τη σχολική τάξη, όσο με εξωσχολικές δραστηριότητες⁶.

Η Λαυρεωτική είναι μια περιοχή που από την αρχαιότητα η ύπαρξη και η ιστορία της συνδέθηκε με τη μεταλλευτική τέχνη. Σήμερα, πλέον, η μεταλλουργική δραστηριότητα έχει σταματήσει, αλλά όλος ο χώρος είναι διάσπαρτος από κτήρια-εγκαταστάσεις που μαρτυρούν το απώτερο και πρόσφατο παρελθόν, αλλά κυρίως σηματοδοτούν ακόμη τη ζωή του Λαυρίου. Η περιοχή αποτελεί ένα σπάνιο σύνολο, όπου η ιστορία και η παραγωγική ανάπτυξη της μεταλλευτικής-μεταλλουργικής τέχνης εμφανίζει όλους τους σταθμούς εξέλιξης από την εποχή της Αθηναϊκής Πολιτείας έως σήμερα, καθώς εγκαταστάσεις του 19ου και 20ού αιώνα γεινιάζουν με στοές και εργαστήρια της αρχαιότητας.

Η ιστορική, καλλιτεχνική, τυπολογική, τεχνική ή άλλη σημασία που μπορεί να έχει ένα μνημείο αποτελεί και βασικό κριτήριο για τη διαπίστωση της σχέσης που αφορά στην ιστορία της εξέλιξης της πόλης⁷. Το μνημείο⁸⁹, το οποίο αποτελεί

6. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα ένα μεγάλο μέρος από τις δραστηριότητες αυτές να μεταφέρεται ως «κατ' οίκον» εργασία στην οικογένεια. Η αναβάθμιση της εκπαίδευσης περνά υποχρεωτικά και μέσα από την αντιμετώπιση του προβλήματος της υπερφόρτωσης των παιδιών και των οικογενειών τους. Αρκετά έχει ταλαιπωρηθεί η ελληνική οικογένεια τις τελευταίες δεκαετίες, επειδή το σχολείο τις μεταβιβάζει όλο και περισσότερες αρμοδιότητες του. Σε αυτήν την περίπτωση εξανεμίζεται πρώτα από όλα κάθε μορφωτικό κέρδος και καταστρατηγείται η ίδια η αξία της μεθόδου.

7. Μαρμάνη Μ. – Παναγόπουλος Κ., «Τα Τεχνικά Μνημεία του Λαυρίου. Προσπάθεια ερμηνείας για την αποκατάσταση», Πρακτικά *ΙΒ' Επιστημονικής Συνάντησης ΝΑ. Αττικής*, Παλλήνη, 30 Νοεμβρίου – 3 Δεκεμβρίου 2006, Καλύβια Θεοικού 2008, σ. 173-181.

8. Λειτουργεί το κάθε μνημείο ως στοιχείο που χαρακτηρίζει μια περιοχή μιας πόλης, μικρότερη ή μεγαλύτερη, ανάλογα με τη σημασία του και δίνει συχνά στην περιοχή το όνομά του, ή ακόμη αποτελεί χαρακτηριστικό σημείο της πόλης, αποτελεί με άλλα λόγια ένα τοπόσημο. Συγκροτείται έτσι από το σύνολο των μνημείων της πόλης ένα δίκτυο τοποσήμων, μοναδικό για κάθε περίπτωση και ανεπανάληπτο.

9. Το δίκτυο αυτό συνδυαζόμενο με τον πολεοδομικό ιστό και τα φυσικά χαρακτηριστικά της πόλης θα μπορεί να εξηγήσει τη μορφή και τη δομή της, παραπέμποντας συγχρόνως στις προγενέστερες φάσεις της ιστορικής της εξέλιξης. Με αυτόν τον τρόπο το δίκτυο των μνημείων της πόλης, ορίζει τόσο τα ιστορικά της όρια και τη μορφή της, όσο και τη σχέση της με το φυσικό περιβάλλον, συμβάλλοντας έτσι σε μια άλλου είδους διδασκαλία, ιδιαίτερα εποικοδομητική και ενδιαφέρουσα.

Δ. Α. Ζήβας & Ελένη Μαϊστρου, Εισήγηση – ανακοίνωση στην Επιστημονική Συνάντηση που οργανώθηκε από το ΤΕΕ, το ελληνικό τμήμα του ICOMOS και το Δήμο Άρτας στην Άρτα με θέμα «Νέες πόλεις πάνω στις παλιές: το παράδειγμα της Άρτας», στις 11-13 Μαΐου 1990, στο βιβλίο Διεύθυνσης Α. Ζήβας, *Τα μνημεία και η πόλη*, Αθήνα 1991, σ. 111.

τεκμήριο της ιστορίας της πόλης, θα αποτελέσει το μέσο για να μπορέσουμε να κάνουμε προσιτή και ευανάγνωστη την ιστορία της, στη διαχρονική της εξέλιξη¹⁰.

Ωστόσο, στο σημείο αυτό θα πρέπει να τονίσουμε τη διαφορά ανάμεσα σε ένα μνημείο που φέρνει στο προσκήνιο ένα ιστορικό γεγονός και σε ένα Τεχνικό Μνημείο. Το Τεχνικό Μνημείο είναι άλλου είδους μνημείο¹¹. Δεν έχει να κάνει μόνο με διάδοση ιδεών, έχει να κάνει με τη λογική της εποχής που κατασκευάστηκε. Αυτό είναι πολύ σημαντικό, καθώς σε εκείνα τα μνημεία δεν είναι μόνο η αισθητική που προκαλεί την αρέσκεια το κόσμου, αλλά είναι και αυτό καθ' αυτό το περιεχόμενό τους.

Τα κτήρια και οι κατασκευές που δημιουργήθηκαν για βιομηχανικές δραστηριότητες, οι διαδικασίες και τα εργαλεία που χρησιμοποιήθηκαν μέσα στις κατασκευές αυτές, οι πόλεις και τα τοπία στα οποία βρίσκονται, μαζί με όλες τις άλλες υλικές και άυλες εκδηλώσεις τους, έχουν θεμελιώδη σημασία. Αυτές, ακριβώς, τις εικόνες, τις αξίες, τα νοήματα που έχουν «διαποτίσει» κάθε σπιθαμή των χώρων των τεχνικών μνημείων οφείλουμε να προβάλλουμε και να παρουσιάσουμε, με στόχο να προσεγγίσουμε, στο μέτρο του δυνατού, την ψυχοσύνθεση των ανθρώπων που εργάστηκαν σε αυτά, καθώς και την κοινωνική χροιά που τα ίδια διαθέτουν.

Σε αυτό το πλαίσιο επιχειρείται μέσα από τη συγκεκριμένη ανακοίνωση να παρουσιαστεί και να αναδειχτεί η σημασία γενικότερα της τοπικής ιστορίας¹² στην εκπαίδευση και ειδικότερα η ένταξη της τοπικής ιστορίας του Λαυρίου στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση των σχολείων της περιοχής μας. Κατ' αυτόν τον τρόπο, θα μπορέσουμε να εστιάσουμε στο παρελθόν της πόλης του Λαυρίου, ώστε ο μαθητής να μπορέσει να λειτουργήσει ως επιστήμονας, ως ερευνητής, ως τεχνίτης. Να αντλήσει εμπειρίες. Να εξοικειωθεί με διαφορετικούς τρόπους σκέψης. Τον πειραματικό, τον μαθηματικό, τον επαγωγικό, τον τεχνικό, τον σχε-

10. Κατ' αυτόν τον τρόπο αντιλαμβανόμαστε πόσο σημαντικό και ενδιαφέρον είναι η ιστορική βιομηχανική κληρονομιά της πόλης του Λαυρίου, η οποία και αντικατοπτρίζεται, κατά ένα μεγάλο μέρος, μέσα από τα μνημεία της, να αποτελέσει μάθημα τοπικής ιστορίας στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση.

11. Υπάρχει μια διαφορά πολύ σημαντική ανάμεσα σε μνημείο και μνημείο. Δηλαδή αν έχουμε π.χ. ένα άγαλμα θέλουμε να προβάλλουμε τον άνθρωπο αυτό ή το σύμπλεγμα αυτό, συμβολικά και να διαδώσουμε αυτόν το συμβολισμό στην πόλη, να διαχυθεί στην πόλη αυτός ο συμβολισμός με βάση ένα πρόσωπο που είχε κάποιες ιδιότητες.

12. Με τον όρο τοπική ιστορία εννοούμε την ιστορία που ξεκινά από τα ενδιαφέροντα και τις ανάγκες μιας τοπικής κοινωνίας, συνδέεται με τους τοπικούς θεσμούς και ανατροφοδοτεί την τοπική ταυτότητα και αυτογνωσία. Στην τοπική ιστορία εξετάζονται στη μικρή κλίμακα θέματα που σε μια άλλη κλίμακα, αποτελούν αντικείμενο της γενικής ιστορίας ή των ειδικότερων θεματικών ιστοριών, όπως είναι η ιστορία της βιομηχανίας, η ιστορία της καθημερινής ζωής, της τεχνολογίας και λοιπά. Η τοπική ιστορία συνδέεται σε μεγάλο βαθμό με τις άλλες ανθρωπιστικές επιστήμες, ιδιαίτερα με τη λαογραφία και την εθνογραφία, αλλά και με τις επιστήμες που ασχολούνται με το χώρο.

διαστικό. Να ζήσει την επίσκεψή του σαν μια περιπέτεια. Να προσεγγίσει σε δυνατότητες, σε εκτιμήσεις και σε ερωτήματα που δεν είχε υποπευθεί. Να ανιχνεύσει το βίο και το θάνατο των υποθέσεων της οικονομικής ανάπτυξης και όχι μόνον¹³.

Επιπλέον, στο σημείο αυτό, θα ήθελα να τονίσω ότι πέραν των τεχνικών μνημείων, τεχνικών αντικειμένων ιδιαίτερα σημαντική πηγή γνώσης της τοπικής ιστορίας της άμεσα συνδεδεμένης με τη βιομηχανική (μεταλλευτική και μεταλλουργική) ιστορία του τόπου πρέπει να θεωρηθούν οι αναμνήσεις των ανθρώπων, αλλά και των απογόνων τους που βίωσαν στο έπακρο κάθε μορφή δραστηριοποίησης σε σχέση με τα τεχνικά μνημεία της πόλης.

Τα κτήρια αυτά, βιομηχανικά – τεχνικά μνημεία που δεσπόζουν σε ολόκληρο τα χώρο της Λαυρεωτικής είναι ενδεικτικά του μεγέθους του έργου που επιτελέστηκε στη διάρκεια του παρελθόντος. Ο χώρος της πρώην Γαλλικής Εταιρείας, ο οποίος μετεξελίχθηκε σε ΤΠΠΛ¹⁴ είναι ένα τόπος αναμφίβολα «ποτισμένος» και «σημαδεμένος» με τη βαρύνουσα σημασία, αλλά και την ιστορικότητα των κτηρίων, μέσα στα οποία διαγράφεται ολόκληρη η μεταλλουργική εποχή του Λαυρίου, καθώς και η αξία της δημιουργίας και της τεχνικής που αναπύχθηκε στα χρόνια εκείνα.

Η ιστορία των 130 χρόνων είναι γραμμένη πάνω στις εγκαταστάσεις, στα μηχανήματα και στα κτήρια, έτοιμη προς ανάγνωση. Αυτά λοιπόν τα κτήρια σήμερα, που αποτελούν σύμφωνα με τη γνώμη των ειδικών, πραγματικά ενδύματα και προέκταση των μηχανημάτων που φιλοξενούσαν, γεμάτα με τη μεγαλοπρέπεια και τη μεγαλοσύνη που τα χρόνια του παρελθόντος προσέδωσαν πάνω τους, αποπνέουν ένα σεβασμό, ένα μεγαλείο και μια χαρακτηριστική γοητεία¹⁵.

Στα μνημεία αυτά θα μπορούσαν να γίνονται επισκέψεις με προγραμματισμένη διδασκαλία των σχολείων, με κλιμάκωση πληροφοριών ανάλογα με την ηλικία, έτσι ώστε να υπάρχουν και αντίστοιχα επίπεδα πληροφόρησης. Σε ένα πρώτο επίπεδο πληροφοριών θα δίνονται τα βασικά χαρακτηριστικά του μνημείου και η ταυτότητά του. Σε ένα δεύτερο επίπεδο θα γίνεται αναφορά στο πώς κατασκευάστηκε το μνημείο, για ποιο λόγο κατασκευάστηκε και σε ένα τρίτο επίπεδο θα μπορούσαν να αντληθούν περισσότερες λεπτομέρειες και στοιχεία. Όλα αυτά θα

13. Για να επιτευχθούν οι επιδιώξεις αυτές θα επιστρατευθούν όλα τα μέσα: εκθεσιακοί χώροι, αίθουσες διδασκαλίας, αίθουσες προβολής, ταινίες, video, φωτογραφίες, βιβλία, περιοδικά, μουσική, πίνακες, πολυμέσα, μοντέλα, τρισδιάστατες αναπαραστάσεις, εικονική πραγματικότητα.

14. Μαρμάνη Μ. – Παναγόπουλος Κ., «Το μοντέλο αποκατάστασης και αξιοποίησης των τεχνικών μνημείων της πρώην ΓΕΜΛ, σημερινού ΤΠΠΛ, ως χαρακτηριστικό παράδειγμα για την αξιοποίηση των τεχνικών μνημείων του Λαυρίου», Πρακτικά *ΙΔ' Επιστημονικής Συνάντησης ΝΑ. Αττικής*, Καλύβια Θορικού Αττικής, 6 Οκτωβρίου 2011, Καλύβια Θορικού Αττικής 2013, σ. 487-496.

15. Μέσα στους χώρους της πρώην ΓΕΜΛ το παλαιό κτήριο και το παλαιό μηχανήμα που υπάρχει, έχει γραμμένη πάνω του την ιστορία, αλλά και την ιστορική πορεία που έχει διαδραματιστεί μέσα στους αιώνες.

μπορούσαμε να τα περάσουμε σε ψηφιακή μορφή, φωτογραφίες, εικόνες και, να τα αναδειξουμε με εικονική πραγματικότητα. Οπότε σε μια οθόνη, σε μια αίθουσα διδασκαλίας οι μαθητές θα έβλεπαν το έργο αυτό πώς λειτουργούσε και πώς η χρήση του την εποχή εκείνη ήταν δεμένη με τη λειτουργία της μονάδας, ενώ παράλληλα θα αναλύονταν τα ιστορικά δεδομένα .

Προκειμένου να γίνουν αντιληπτά τα όσα αναφέρουμε, μπορούμε για παράδειγμα να ξεκινήσουμε από ένα πολύ σημαντικό τεχνικό μνημείο του Λαυρίου, που είναι η Σκάλα φόρτωσης και εκφόρτωσης των πλοίων της Γαλλικής Εταιρείας Μεταλλείων Λαυρίου, η επονομαζόμενη και «Γαλλική Σκάλα» που βρίσκεται στο λιμάνι του Λαυρίου και της οποίας οι εργασίες κατασκευής ολοκληρώθηκαν το 1888. Το συγκεκριμένο τεχνικό μνημείο έχει ιδιαίτερη σημασία, καθώς πρόκειται για μια πολύ σημαντική κατασκευή, που έχει επιβληθεί στο χώρο και τον χαρακτηρίζει. Αν μιλήσει κανείς για το Λαύριο και το λιμάνι, στο μυαλό του έρχεται η εικόνα της Σκάλας. Επομένως είναι τεχνικό μνημείο, άμεσα συνυφασμένο με την πόλη και σφραγίζει την εικόνα της. Από την άλλη μεριά, αν πλησιάσουμε το μνημείο από κοντά και το εντάξουμε ως μάθημα τοπικής ιστορίας, κερδίζουμε άλλου είδους πληροφορίες¹⁶. Όπως: πώς σχεδιάστηκε, με ποια μέθοδο κατασκευάστηκε, ποιο ήταν το επίπεδο της τεχνολογίας την εποχή εκείνη, τι δυναμικότητες είχε, ποια μεγέθη εξυπηρετούσε και ποιες ανάγκες. Αν είχε συμβολή στη δημιουργία συναλλαγών, δικτύων, αγορών, ανάπτυξης. Αυτά τα πράγματα, όλα μαζί, συγκροτούν τρόπους ζωής που η πόλη είχε δεχθεί, είχε υιοθετήσει, είχε καλλιεργήσει και είχε δημιουργήσει.

Αν μπορέσουμε αυτούς τους τρόπους σκέψης να τους κάνουμε ακόμα πιο καθαρούς, πιο σαφείς, να τους ερευνήσουμε και να τους αποτυπώσουμε, νομίζω ότι θα δώσουμε στους μαθητές της πόλης την ευκαιρία να συνειδητοποιήσουν τι τους έχουν κληροδοτήσει οι πρόγονοί τους και με βάση αυτό να επιχειρήσουν μετασχηματισμούς σε κατευθύνσεις που οδηγούν σε χρήσιμες, για τους ίδιους και την πόλη, μεταρρυθμίσεις, αλλαγές ή και ανατροπές. Είναι δύσκολο ένα μαθητή να τον οδηγήσεις στην κατασκευαστική λογική των πολύπλοκων και συναρπαστικών προϊόντων της σύγχρονης τεχνολογίας. Αυτές, οι απλές, παλαιές εγκαταστάσεις, τα τεχνικά μνημεία, μπορεί να λειτουργήσουν ως εισαγωγή, ως πρώτο βήμα για να μπορέσουν τα παιδιά να καταλάβουν τα πολύ πιο σύνθετα προϊόντα της εποχής μας.

Με ανάλογο τρόπο και πέραν των εγκαταστάσεων της πρώην Γαλλικής Εταιρείας Μεταλλείων Λαυρίου, αντίστοιχη παρουσίαση θα μπορούσε να υπάρξει για κάθε Τεχνικό Μνημείο της πόλης.

16. Μαριλένα Μαρμάνη, Διδακτορική Διατριβή εκπονηθείσα στο ΕΜΠ με θέμα *Αξιοποίηση παλαιών μεταλλευτικών χώρων στην περιοχή της Λαυρεωτικής*, Μάιος 2016, σ. 332.

Καταλήγοντας, θα πρέπει να τονίσουμε πως μέσα από τα τεχνικά μνημεία του Αρχαίου και Νεότερου Λαυρίου που, κατά κύριο λόγο, αποτελούν κατάλοιπα τεχνικών έργων και βιομηχανικών εγκαταστάσεων, κυρίως του μεταλλευτικού και μεταλλουργικού τομέα, θα μπορούσε να επιτευχθεί η προσέλκυση των παιδιών στη σπουδή της Τοπικής Ιστορίας. Ο τρόπος εργασίας των μαθητριών – μαθητών σε θέματα Τοπικής Ιστορίας θα μπορούσε να συνοψιστεί με τον ακόλουθο πίνακα:

α. Ευαισθητοποίηση.

β. Γενικές οδηγίες με παράδειγμα ορατό, επισκέψιμο, ερευνήσιμο, περιγράψιμο - αφηγήσιμο.

γ. Σχέδιο δράσης, το οποίο περιλαμβάνει :

- επιλογή θέματος
- επίσκεψη γνώριμης
- σκαρίφημα, φωτογραφία ,περιγραφή
- αναζήτηση πληροφοριών
- προφορική συνέντευξη, κυρίως για τις περιπτώσεις που υπάρχουν εν ζωή άνθρωποι που μπορούν να μεταφέρουν τις εμπειρίες τους
- αξιολόγηση πληροφοριών / απόψεων
- καταφυγή σε βιβλιογραφία (όχι ξεκίνημα από τη βιβλιογραφία)
- καταγραφή του υλικού σε δελτία
- τελική σύνθεση (με εικονογράφηση)
- τελική γραφή.

Το πιο σημαντικό κέρδος που αναμένεται να προκύψει: είναι ότι τα παιδιά θα βοηθηθούν, ξεκινώντας από κάτι συγκεκριμένο (ορατό και επισκέψιμο), να κατανοήσουν το μακρινό και αφηρημένο. Κατ' αυτόν τον τρόπο και μέσα από τη συγκεκριμένη προσέγγιση, το μνημείο της πόλης θα λειτουργήσει ως εμφιαστικό στα παιδιά πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης για τη γνώση της ιστορίας της πόλης που ζουν και μεγαλώνουν. Τα μέσα για την επιτυχία των στόχων αυτών θα αναπτυχθούν και θα καλύψουν ολόκληρο το φάσμα της επικοινωνιακής και εκπαιδευτικής τεχνολογίας.

Ο στόχος δεν είναι να προσφερθεί έτοιμη γνώση, ούτε να αποκαλυφθούν δυσεύρετες λεπτομέρειες. Είναι να μπορέσει ο μαθητής να μνηθεί στο «ιστορικό γίγνεσθαι» της πόλης του¹⁷.

Είναι σαφές ότι η ιστορία της Λαυρεωτικής μπορεί να αποτελέσει, στο πλαίσιο της προβολής της τοπικής μας ιστορίας και της ένταξης στην εκπαιδευτική διαδικασία, αντικείμενο πολλών σχεδίων εργασίας. Η προσφορά της τοπικής ιστορίας στη

17. Για όλους λοιπόν αυτούς τους λόγους η τοπική ιστορία είναι συνήθως πιο κοντά στα ενδιαφέροντα του κοινού και γράφεται όχι μόνο από επαγγελματίες ή ακαδημαϊκούς, αλλά και από ερασιτέχνες τοπικούς ιστορικούς που ξεκινούν από τα προσωπικά τους ενδιαφέροντα ή το στενό συναισθηματικό τους δεσμό με τον τόπο.

γενικότερη ιστορική παιδεία είναι πολύ σημαντική, ιδιαίτερα όπου συνδέεται με την ανάδειξη πηγών και πληροφοριών που δύσκολα προσεγγίζονται από τη “μεγάλη ιστορία”, όπως υλικό ιδιωτικών συλλογών, προφορικές μαρτυρίες, υλικό επιτόπιας έρευνας και προσωπικές γνώσεις, αναμνήσεις και εμπειρίες των κατοίκων.

Κλείνοντας, θα ήθελα να τονίσω, πως είμαι πλέον πεπεισμένη για την πολύ σημαντική αξία που έχει η γνώση της τοπικής μας ιστορίας, η αντίστοιχη προβολή της, καθώς και η εισαγωγή της με κάθε τρόπο στο εκπαιδευτικό μας σύστημα, καθώς επιτρέπει την κατανόηση του ιστορικού μας περιβάλλοντος¹⁸ και τη διαμόρφωση μιας συνειδητής και πιο ενδιαφέρουσας από κάθε άποψη μελλοντικής πορείας. Ειδικά για τους νέους ανθρώπους και τους μαθητές, θεωρώ ότι η διδαχή της τοπικής ιστορίας της Λαυρεωτικής παρέχει μια πολύ σημαντική δυνατότητα που αν αξιοποιηθεί κατάλληλα θα προσδώσει ερεθίσματα και βάσεις ικανές να αντιμετωπίσουν το ιστορικό και κοινωνικό γίνεσθαι με μια άλλη πιο αισιόδοξη αντίληψη και φιλοσοφία¹⁹.

Στόχος είναι μέσα από τη γνωριμία των μνημείων και ιδιαίτερα των τεχνικών μνημείων οι μαθητές να μπορέσουν να αποκρυπτογραφήσουν την ιστορία της πόλης. Να ανιχνεύσουν κρυμμένους κώδικες και δυνατότητες²⁰. Να γνωρίσουν την πόλη μέσα από το παρελθόν της, μέσα από έργα άλλων εποχών που σήμερα διάσπαρτα, στη Λαυρεωτική γη, ακίνητα και σιωπηλά, αναμένουν κάποιον που θα τολμήσει το διάλογο μαζί τους.

Στο σημείο αυτό, θα ήθελα να σας κάνω γνωστό πως ύστερα από σύζηση με τον κ. Δ. Δράκο, Υποδιευθυντή του Β΄ Δημοτικού Σχολείου Λαυρίου και Εντεταλμένο Δημοτικό Σύμβουλο σε θέματα Παιδείας του Δήμου μας και με αφορμή την παρούσα ανακοίνωση οδηγηθήκαμε στην απόφαση να αποστείλουμε έγγραφη επιστολή στη Δ/ντρια Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Ανατολικής Αττικής, κ. Ξυθάλη,

18. Το ιστορικό περιβάλλον δημιουργήθηκε από την ανθρώπινη δραστηριότητα στο παρελθόν και μπορεί να είναι ένα χωριό, μία πόλη, μία αγροτική περιοχή, ένα τεχνικό μνημείο, διάφορες εορταστικές ή κοινωνικές εκδηλώσεις. Τα στοιχεία που δημιουργήθηκαν από τον άνθρωπο μπορεί να είναι καταφανή και εύκολα αναγνωρίσιμα, όπως ένα παλιό σπίτι, ένας λόφος ή μια εκκλησία, απομεινάρια που μαρτυρούν την ύπαρξη κάποιου κτηρίου και λοιπά. Το ιστορικό περιβάλλον απλώνεται γύρω μας. Μένει σε μας να το ανακαλύψουμε. Ένας περίπατος γύρω από τα τοπικά κτήρια θα βοηθήσει να αντιληφθούμε τι γνωρίζουμε και τι όχι για το περιβάλλον μας.

19. Μέσα από αναδρομές στην ιστορία των «τεχνικών μνημείων», θα αντιλήσουμε τις γνώσεις και τα βιώματα που σημάδευσαν τη ζωή του Λαυρίου, και που η τρέχουσα καθημερινότητα καλύπτει και εμποδίζει να έλθουν στο φως.

20. Να μπορέσουμε να εσιιάσουμε στο παρελθόν της πόλης του Λαυρίου, να δεθούμε μαζί της μέσα από τη γνώση και το βίωμα που έχουμε αισθανθεί και το οποίο απορρέει από τα κτήριά της, τα μνημεία της, τεχνικά και μη, από τα θραύσματα και την κουλτούρα της παράδοσης, με την έννοια και το περιεχόμενο που την αναλύσαμε προηγουμένως.

και να θέσουμε το θέμα της ένταξης της τοπικής μας ιστορίας στα σχολεία της περιοχής μας.

Ας ελπίσουμε ότι πέραν των θεωρητικών, πολλές φορές ανακοινώσεων και προτάσεων, κάποιες από αυτές θα μπορέσουν να υλοποιηθούν στην πράξη. Θεωρώ ότι αν αυτή η πρόταση μπορέσει να επιτευχθεί, θα είναι μια πολύ σημαντική προσφορά στην πόλη και στα εκατόν πενήντα χρόνια (150) της ιστορίας της.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η Λαυρεωτική είναι μια περιοχή που από την αρχαιότητα η ύπαρξη και η ιστορία της συνδέθηκε με τη μεταλλευτική τέχνη. Σήμερα, πλέον, η μεταλλουργική δραστηριότητα έχει σταματήσει, αλλά όλος ο χώρος είναι διάσπαρτος από κτήρια - εγκαταστάσεις που μαρτυρούν το απώτερο και πρόσφατο παρελθόν, αλλά, κυρίως σηματοδοτούν ακόμη τη ζωή του Λαυρίου.

Η ιστορική, καλλιτεχνική, τυπολογική, τεχνική ή άλλη σημασία που μπορεί να έχει ένα μνημείο αποτελεί και βασικό κριτήριο για τη διαπίστωση της σχέσης που αφορά στην ιστορία της εξέλιξης της πόλης. Αντιλαμβανόμαστε πόσο σημαντικό και ενδιαφέρον είναι η ιστορική βιομηχανική κληρονομιά του Λαυρίου, η οποία και αντικατοπτρίζεται, κατά ένα μεγάλο μέρος, μέσα από τα μνημεία του, να αποτελέσει μάθημα τοπικής ιστορίας στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση.

Κατ' αυτόν τον τρόπο, θα μπορέσουμε να εστιάσουμε στο παρελθόν της πόλης του Λαυρίου, ώστε ο μαθητής να μπορέσει να λειτουργήσει ως επιστήμονας, ως ερευνητής, ως τεχνίτης. Να αντλήσει εμπειρίες. Να εξοικειωθεί με διαφορετικούς τρόπους σκέψης. Τον πειραματικό τρόπο σκέψης, τον μαθηματικό, τον επαγγελματικό, τον τεχνικό, τον σχεδιαστικό. Να ζήσει την επίσκεψή του σαν μια περιπέτεια. Να προσεγγίσει σε δυνατότητες, σε εκτιμήσεις και σε ερωτήματα που δεν είχε υποπτευθεί. Να ανιχνεύσει το βίο και το θάνατο των υποθέσεων της οικονομικής ανάπτυξης και όχι μόνον.

Ο στόχος δεν είναι να προσφερθεί έτοιμη γνώση, ούτε να αποκαλυφθούν δυσεύρετες λεπτομέρειες. Είναι να μπορέσει ο μαθητής να μυηθεί στο «ιστορικό γίνεσθαι» της πόλης του.